

VÝZNAM SOCIÁLNEJ PRÁCE ORIENTOVAanej NA ŽIVOTNÝ SVET PRI RIEŠENÍ SOCIÁLNYCH PROBLÉMOV NA PRÍKLADE PRVEJ VLNY PANDÉMIE SARS-COV- 2 V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

THE IMPORTANCE OF WORLD-ORIENTED SOCIAL WORK IN SOLVING SOCIAL PROBLEMS ON THE EXAMPLE OF THE FIRST WAVE OF SARS-COV-2 PANDEME IN THE SLOVAK REPUBLIC

Peter JUSKO

Abstrakt:

Prvá vlna pandémie SARS-CoV-2 v Slovenskej republike a s ňou spojených opatrení priniesla množstvo problémov nielen v zdravotníctve, ale aj v hospodárstve, obchode, školstve, doprave, cestovnom ruchu a ďalších oblastiach. Evidentný dopad na každodenný život všetkých občanov nás viedli k úvahám o využití konceptu sociálnej práce orientovanej na životný svet. Dizajnom nášho výskumu je teoretický výskum, v rámci ktorého sa zaoberáme argumentačnými stratégiami mediálne zaznamenanými vo verejnej debate v Slovenskej republike v období marec – apríl 2020 súvisiacimi s riešením sociálnych problémov počas prvej vlny pandémie nového koronavírusu v Slovenskej republike. Cieľom sociálnej práce orientovanej na životný svet v takomto období by malo byť pomôcť klientom vyrovnať sa s ich každodenným životom vybudovaním vlastného konceptu bezpečného života.

Kľúčová slová: PANDÉMIA SARS-CoV-2. SOCIÁLNY PROBLÉM. SOCIÁLNA PRÁCA ORIENTOVANÁ NA ŽIVOTNÝ SVET. SOCIÁLNE PROSTREDIE. MOC. KVALITA ŽIVOTA

Abstract:

The first wave of the SARS-CoV-2 pandemic in the Slovak Republic and related measures brought a number of problems not only in health care, but also in the economy, trade, education, transport, tourism and other areas. The obvious impact on the daily lives of all citizens led us to consider the use of the concept of social work oriented to the world of life. The design of our research is theoretical research, in which we deal with argumentation strategies recorded in the public debate in the Slovak Republic in the period March - April 2020 related to solving social problems during the first wave of the new coronavirus pandemic in the Slovak Republic. The goal of world-oriented social work in such period should be to help clients cope with their daily lives by building their own concept of safe living.

Key words: SARS-CoV-2 PANDEMIC. SOCIAL PROBLEM. LIFEWORLD ORIENTATION OF SOCIAL WORK. SOCIAL ENVIRONMENT. POWER. QUALITY OF LIFE.

1 ÚVOD A METODOLÓGIA

Tematizácia sociálnej práce do oblasti teoretickej reflexie vzniku a riešenia sociálnych problémov s ekosociálnym podtextom nás odkazuje na práce nemeckého teoretika sociálnej práce a sociálnej pedagogiky Hansa Thierscha (2015), ktorý ekologicky orientovanú sociálnu prácu označuje sociálna práca orientovaná na životný svet (Lebensweltorientierung Soziale Arbeit). Základom pre teóriu sociálnej práce je podľa Thierscha (1992) teória spoločnosti, ktorá tematizuje vznik aj definíciu sociálnych problémov, rovnako ako aj špecifické formy intervencie do spoločenskej reality.

Prvá vlna pandémie SARS-CoV-2 v Slovenskej republike začala 6.3.2020, kedy bol na Slovensku zaznamenaný prvý prípad ochorenia COVID-19. Do 22.4.2020, kedy začala platiť prvá fáza uvoľňovania opatrení, ktoré boli prijaté na zabránenie šírenia nového koronavírusu. bolo na Slovensku na tento vírus pozitívne testovaných 1325 ľudí a bolo vykonaných 57421 testov, pričom 15 ľudí na toto ochorenie zomrelo. 11.3.2020 bola Svetovou zdravotníckou organizáciou vyhlásená celosvetová pandémia nového koronavírusu, ktorá priniesla množstvo problémov nielen v zdravotníctve, ale aj v hospodárstve, obchode, školstve, doprave, cestovnom ruchu a ďalších oblastiach. V prvých dvoch dekádach dvadsiateho prvého storočia sme zaznamenali niekoľko významných udalostí, ktoré mali celosvetový vplyv. Spomeňme teroristické útoky z 11. septembra 2001 v USA a následnú vojnu proti terorizmu, veľkú hospodársku recesiu z rokov 2008 – 2009, či tzv. utečeneckú krízu v roku 2015. Špecifikom súčasnej situácie je to, že „odporúčania pre verejné zdravie a vládne opatrenia počas pandémie nového koronavírusu si vynútili početné obmedzenia v každodennom živote vrátane sociálneho distancovania, izolácie a domáceho väzenia“ (Ammar, et.al., 2020). Tieto procesy svojou komplexitou priamo ovplyvnili riešenie sociálnych problémov. Komplexitu vidíme aj v tom, že ľudia po celom svete sa pravdepodobne prvýkrát v ľudských dejinách zaoberajú rovnakými, resp. podobnými problémami a možnosťami ich riešenia. Evidentný dopad na každodenný život všetkých občanov nás viedli k úvahám o využití konceptu sociálnej práce orientovanej na životný svet. Autorky monografie Ekosociálne prístupy v sociálnej práci (Levická J. a kol., 2012, s.46) konštatujú, že „premenlivosť reality, s ktorou sme konfrontovaní sa odráža aj v oblasti vzniku a riešenia sociálnych problémov, a preto je potrebné venovať pozornosť bežnému, každodennému životu, a by sme poznávali nielen nové ťažkosti, ale aby sme tiež hľadali vo všednom dni inšpiráciu pre nové možnosti ekosociálnej intervencie“. Celosvetová nepripravenosť na riešenie, ale aj následné sociálne fungovanie v zmenených podmienkach akcentuje význam zmien v ekosociálnom nastavení spoločnosti. Potrebu reformulovať existujúce riešenia tohto typu problémov vidíme predovšetkým v „zreálnení“ ekosociálnych dopadov z výlučne individualizovaných a subjektivizovaných aj na globálnejšie a inštitucionálnejšie ponímanie dôsledkov i možností ich riešenia. Prvá vlna SARS-CoV-2 vo svete spôsobila nevídanú globálnu synchronizáciu ľudstva pri indikovaní, v prvej fáze predovšetkým zdravotných, problémov, ktoré šírenie vírusu vo svete spôsobilo.

Dizajnom nášho výskumu je teoretický výskum, v rámci ktorého sa zaoberáme argumentačnými stratégiami mediálne zaznamenanými vo verejnej debate v Slovenskej republike v období marec – apríl 2020 súvisiacimi s riešením sociálnych problémov počas prvej vlny pandémie SARS-CoV-2 v Slovenskej republike, pričom na ne nazeráme z hľadiska jednej ekologicky orientovanej teórie v sociálnej práci, konkrétne sociálnej práce orientovanej na životný svet. Výskumnou metódou je kritická diskurzívna analýza (CDA) ako metóda kvalitatívneho výskumu, ktorá sa zaoberá sociálnymi

problémami spojenými s mocou, ktoré majú diskurzívnu povahu, pričom skúma moc vo vnútri diskurzov ako aj moc nad diskurzami. Autor konceptu sociálnej práce orientovanej na životný svet Hans Thiersch (1992) chápe sociálnu prácu ako inštitúciu, ktorá vyrastá z rozporov spôsobených mocenskou štruktúrou našej spoločnosti, pričom sa od nej očakáva, že bude prispievať ku zmene spoločenských a politických podmienok. Cieľom CDA v tomto kontexte je zasadiť mediálne prezentované komunikačné udalosti spojené s prvou fázou šírenia nového koronavírusu do širšieho sociálneho kontextu významu sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov.

Pri analýze a interpretácii textov sme najprv identifikovali špecifický mediálny obsah súvisiaci s riešením sociálnych problémov počas prvej vlny pandémie a následne sme pre signalizáciu ekosociálnych kontextuálnych predpokladov identifikovaných argumentov využili tzv. kontextualizačné náznaky (por. Gumperz, 2009), ktoré nám umožnili takú interpretáciu diskurzívnych fragmentov, ktorá ich prepojí s interpretačnými rámcami sociálnej práce orientovanej na životný svet. Výskumný súbor tvorili texty v samostatných sekciách o novom koronavíruse v najväčších slovenských internetových spravodajských médiách zaznamenané v období od 6.3.2020 do 22.4.2020, tj. počas prvej vlny pandémie SARS-CoV-2 v Slovenskej republike. Výskumnú vzorku tvorili texty s identifikovanými argumentačnými stratégiami s ekosociálnymi kontextualizačnými náznakmi, odkazy na ktoré uvádzame priebežne v poznámkach pod čiarou. V našom výskume sme si stanovili nasledovnú výskumnú otázku: „Aký je teoretický rámec sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov klientov spojených so šírením nového koronavírusu?“

2 VÝSLEDKY ANALÝZA A ICH INTERPRETÁCIA

Prostredníctvom zodpovedania stanovenej výskumnej otázky sme zisťovali aký je teoretický rámec sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov klientov spojených so šírením nového koronavírusu. Výsledky výskumu prezentujeme v dvoch fázach analýzy komunikačného jednania, a to vo fáze produkcie, ktorá spočívala v analýze argumentačných stratégií mediálne zaznamenaných v Slovenskej republike v období 6.marec – 22.apríl 2020 v podobe uvedenia štandardizovaných stereotypných schém konštruovania argumentov (tzv. toposov) a konkrétnych diskurzívnych fragmentov, a fáze recepcie (interpretácie), kde sme pre signalizáciu ekosociálnych kontextuálnych predpokladov identifikovaných argumentov využili konotatívnu koreláciu medzi diskurzívnymi fragmentmi týkajúcimi sa konštruovania verejnej debaty o riešení sociálnych problémov mediálne zaznamenaných vo verejnej debate v SR v prvej vlne pandémie SARS-CoV-2 a teoretickým rámcom sociálnej práce orientovanej na životný svet. Vybrané argumentačné stratégie a diskurzívne fragmenty uvádzame v T1.

Tabuľka 1 Vybrané argumentačné stratégie a diskurzívne fragmenty týkajúce sa VO6

Argumentačná stratégia	Diskurzívny fragment	Zdroj
Topos neprospechu, neužitočnosti	„Žiadna katastrofa nárastu epidémie sa nekoná, koná sa však katastrofa v prípade predajní, ktoré musia byť zatvorené“	https://www.korona.gov.sk/ako-sa-budu-uvolnovat-opatrenia-uvodne-informacie/
Topos čísel	„Kým bežne jeden Slovak infikovaný koronavírusom nakazí 1,65 človeka, v prípade rómskych osád sa tento koeficient vyšplhal až na číslo 20. Ak by do osady prišiel niekto s koronavírusom, môže teda nakaziť 20 ľudí, no a následne to rastie exponenciálne“	https://www.aktuality.sk/clanok/778864/koronavirus-v-romskych-osadach-zacnu-za-pomoci-armady-vo-velkom-testovat-v-hreje-aj-uplne-zatvorenie-obci/
Topos ľudských práv	„Od 27. apríla 2020 môžu všetky kategórie slovenských cezhraničných pracovníkov pendlovať cez štátnu hranicu SR aj denne, pokiaľ sa pri prvom vstupe na územie ČR preukážu lekárske potvrdením o negatívnom výsledku PCR testu na SARS-CoV-2 nie starším ako 4 dni“	https://www.mzv.sk/web/priprava/covid19/cezhranicni-pracovnici-pendleri
Topos financií	„Parlament schválil v skrátenej legislatívnej konaní novelu zákona o sociálnom poistení. Rieši tri zásadné veci: ošetrovne pre rodičov detí v krízovej situácii, nemocenské počas karantény a podporu udržania pracovných miest z eurofondových projektov“	https://e.dennikn.sk/1822021/cerpanie-nemocenskej-davky-aj-oseetrovneho-sazmeni-parlament-schvalil-prve-socialno-ekonomicke-opatrenia/

Zdroj: Vlastný

Teoreticko-empirická reflexia každodenného, alebo všedného života klientov sociálnej práce počas pandémie tvorí základný komponent teoretického rámca aplikácie ekosociálnych prístupov do riešenia sociálnych problémov jednotlivých cieľových skupín sociálnej práce. Spomínaná všednosť je podľa Thierscha (2015) takou sociálnou realitou, ktorej môžeme rozumieť len v kontexte historicko-spoločenských pomerov vymedzujúcich všednosť ako protirečivé množstvo. Všednosť je potom aj vyjadrením vzťahu individua ku konkrétnej sociálnej skutočnosti. Na začiatku pandémie sa v súvislosti s prijímanými opatreniami všednosť označovala ako „zastavenie života“, ktoré bolo manifestované dramatickým znížením počtu ľudí na uliciach, zatvorením väčšiny prevádzok a služieb, minimalizovaním mobility ľudí, či redukciami pracovných aktivít, resp. ich transformáciou do domáceho prostredia. Protirečivosť vo verejnom diskurze v období šírenia SARS-

COV-2 je spojená napríklad s nízkym počtom každodenne zistených nových prípadov nákazy na jednej strane a pretrvávajúcimi striktnými bezpečnostnými opatreniami na druhej strane – topos neprospechu, neužitočnosti: „*Žiadna katastrofa nárastu epidémie sa nekoná, koná sa však katastrofa v prípade predajní, ktoré musia byť zatvorené*“¹. Pandémia COVID-19 spôsobená SARS-CoV-2 je významným problémom pre globálne zdravie, ekonomiku a spoločnosť (por. Cevik – Bamford – Ho, 2020). Od jej vzniku v decembri 2019 sa vygenerovalo veľké množstvo nových sociálnych problémov a je nevyhnutné, aby pomáhajúci profesionáli držali krok pri riešení týchto problémov s kolegami z celého sveta v čase neistoty a neustále sa meniacej situácie.

V súvislosti s koronakrízou sa nehovorí len o pandémii, ale aj o infodémii, teda o záplave nedôveryhodných informácií o koronavíruse. Akcentovanie odbornosti je samozrejme na mieste, vo vzťahu ku riešeniu problémov spojených s koronakrízou sa však vynárajú viaceré odbornosti, už v rámci samotného segmentu zdravotníctva, ale aj v ďalších segmentoch, ktorými sú napr. ekonomika, životné prostredie, školstvo, či v neposlednom rade sociálna práca.

Súčasťou všedného života ľudí riešiacich sociálne problémy počas pandémie ako formy vzťahu týchto ľudí ako indivíduí k danému problému, alebo súboru problémov, čiže ku sociálnej skutočnosti je v zmysle ekosociálnych prístupov aj prostredie tvorené svojou materiálnou i nemateriálnou zložkou. Nemateriálna zložka prostredia klientov riešiacich sociálne problémy v sebe zahŕňa sociálneho pracovníka so svojou profesionalitou. Riziko inštitucionalizovaného profesionalizmu sa týka zabsolútnenia moci u sociálneho pracovníka, ktorou prostredníctvom legislatívou daných kompetencií zabraňuje v „dávaní moci“ klientovi. Úspešnosť ekosociálnych prístupov pri riešení sociálnych problémov počas prvej vlny pandémie SARS-CoV-2 teda súvisí aj s ich prijatím sociálnymi pracovníkmi a sociálnymi klientmi. Determinantmi úspešnosti riešenia sociálnych problémov sú aj miera dôvery občanov v inštitúcie verejnej moci, ktoré dané opatrenia pripravujú a realizujú ako aj ich predstaviteľov a uvedomelé prijímanie obmedzení spojených s protipandemickou stratégiou. Príkladom je obmedzenie pohybu klientov zariadení sociálnych služieb počas karantény, či občanov karantenizovaných rómskych osád – topos čísiel: „*Kým bežne jeden Slovák infikovaný koronavírusom nakazí 1,65 človeka, v prípade rómskych osád sa tento koeficient vyšplhal až na číslo 20. Ak by do osady prišiel niekto s koronavírusom, môže teda nakaziť 20 ľudí, no a následne to rastie exponenciálne*“².

Existujúce podnety zo sociálnej praxe poukazujú na to, že v prípadoch kedy materiálna (resp. finančná) zložka prostredia je pre riešenie sociálneho problému určujúcou, tak títo klienti sú sociálnym systémom nútení porušovať stanovené pravidlá. Dôvodom je predovšetkým ich materiálna deprivácia spojená s prekarizáciou, na čo poukázala napr. Gustafson (2011). V podmienkach dodržiavania proti epidemických opatrení ide napr. o umiestnenie všetkých členov spoločnej domácnosti do povinnej karantény v prípade pozitívneho testu na COVID-19 len u jedného z nich, či problémy s prekračovaním hraníc u tzv. pendlerov – topos ľudských práv: „*Od 27. apríla 2020 môžu všetky kategórie slovenských cezhraničných pracovníkov pendlovať cez štátnu hranicu SR aj denne, pokiaľ sa pri prvom vstupe na územie ČR preukážu lekárskeym potvrdením o negatívnom výsledku PCR testu*“

¹ <https://www.korona.gov.sk/ako-sa-budu-uvolnovat-opatrenia-uvodne-informacie/>

² <https://www.aktuality.sk/clanok/778864/koronavirus-v-romskych-osadach-zacnu-za-pomoci-armady-vo-velkom-testovat-v-hre-je-aj-uplne-zatvorenie-obci/>

na SARS-CoV-2 nie starším ako 4 dni³. Voľný pohyb ľudí, tovaru a kapitálu ako jeden zo socioekonomických symbolov slobody a demokracie sa počas koronakrízy stal prekážkou v obmedzovaní jedného zo základných zdrojov šírenia vírusu. Obmedzenie ľudských práv ako prostriedok obmedzenia šírenia vírusu taktiež spoluvytvára teoretický rámec sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov spojených so šírením nového koronavírusu.

Potreba odľahčenia človeka od jednostranného akcentovania individuálneho zavinenia jeho problémovej sociálnej situácie je zdôvodnená predovšetkým tým, že sociálne problémy majú aj druhý, v kontexte sociálnej práce orientovanej na životný svet nemenej dôležitý determinant, a to sú socioekonomické súvislosti vzniku, existencie a zániku sociálnych problémov. Ide napríklad o problémy spojené s ohrozením stratou zamestnania, finančné problémy súvisiace so starostlivosťou o deti, či časovo-organizačnými problémami s vybavovaním kompenzácie strát vzniknutých počas prvej vlny. V Slovenskej republike sa vo verejnej debate objavili napr. ekonomické a finančné problémy ako dôsledky opatrení prijatých počas pandémie, ktoré zasiahli do života väčšiny občanov – topos financií: *„Parlament schválil v skrátenom legislatívnom konaní novelu zákona o sociálnom poistení. Rieši tri zásadné veci: ošetrovné pre rodičov detí v krízovej situácii, nemocenské počas karantény a podporu udržiavania pracovných miest z eurofondových projektov*“⁴. Pri poskytovaní finančnej pomoci sa okrem jej výšky ako rovnako dôležitá okolnosť zdôrazňovala jej rýchlosť, či reálne pomalosť. Rýchle „zastavenie života“ kontrastuje s pomalým návratom do bežných kolají, čo súvisí s tým, že vplyv tohto kontrastu na všedný život napr. nižšej strednej vrstvy obyvateľstva je práve to protirečivé množstvo, ktoré vymedzuje „všednosť“ ako súčasť teoretického rámca aplikácie ekosociálnych prístupov do riešenia sociálnych problémov.

3 DISKUSIA

Cieľom diskusie k prezentovaným výsledkom je ich prenesenie do kontextu predmetnej problematiky, tj. kreovania teoretického rámca sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov spojených so šírením nového koronavírusu.

Súčasťou uplatňovania sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov vzniknutých počas šírenia SARS-COV-2 je dodržiavanie princípu aktivizácie prirodzených sociálnych sietí človeka v sociálnej problémovej situácii. Dôležitým protektívnym faktorom pri znižovaní rizík spôsobených sociálnymi problémami v živote človeka je posilňovanie jeho identity. Priestorový a s ním spojený vzťahový kontext identity predstavuje determinant prijímania rozhodnutí v sociálnej problémovej situácii. Premiestnenie človeka z jeho prirodzeného prostredia do iného prostredia (napr. zariadenia sociálnych služieb) narušuje princíp aktivizácie prirodzených sociálnych sietí a malo by byť chápané ako posledná alternatíva (In: Levická a kol., 2012, s.30), ktorá by mala prichádzať na rad až po vyčerpaní takých riešení, ktoré odrážajú princíp prirodzenosti. Odpoveďou spoločnosti na potrebu aktivizácie prirodzených sociálnych sietí človeka pri riešení

³ <https://www.mzv.sk/web/praha/covid19/cezhranici-pracovnici-pendleri>

⁴ <https://e.dennikn.sk/1822021/cerpanie-nemocenskej-davky-aj-osetrovneho-sa-zmeni-parlament-schvalil-prve-socialno-ekonomicke-opatrenia/>

sociálnych problémov je vznik vzťahovej sociálnej práce (por. Folgheraiter – Raineri, 2017), počas pandémie realizovanej napr. zabezpečovaním nákupov potravín či liekov pre seniorov⁵, či komunitnom sociálnou prácou v karanténizovaných rómskych osadách⁶.

Ďalším dôležitým princípom profesionálneho výkonu sociálnej práce orientovanej na životný svet je dodržiavanie ľudskej dôstojnosti každého človeka, ktorý je, alebo sa dostáva do profesionálnej starostlivosti sociálneho pracovníka. Takéto ponímanie významu konceptu ľudskej dôstojnosti súvisí s dôležitosťou diskurzu o ľudských právach. Habermas (2013) poukazuje na istý rozpor medzi abstraktnou všeobecnosťou ľudských práv na jednej strane a ich konkretizáciou v rôznych kultúrnych súvislostiach na druhej strane. V prvej vlne šírenia nového koronavírusu sa tento rozpor prejavoval vo viacerých sociokultúrnych súvislostiach. Jednou z dlhodobito existujúcich sociálnopolitických tém v Slovenskej republike sú rôzne aspekty spoluzitia rómskej minority a majoritnej populácie. Dodržiavanie ľudských práv sa do verejného diskurzu počas pandémie dostalo napríklad v súvislosti s uzavretím niektorých rómskych osád do karantény za asistencie polície a armády⁷.

Vedecká diskusia o téme riešenia sociálnych problémov prostredníctvom sociálnej práce orientovanej na životný svet by mala akceptovať nielen fakty, resp. dáta, ale aj jej teoretický rámec. Abstrakcia „tvrdých“ dát v tzv. pozitívnej vede od teórie je vo vzťahu k vedeckej diskusii o riešení sociálnych problémov nesprávnym a nedostatočným spôsobom vedenia diskusie. Práve teória v dobe postpravdivosti a násilí pozitivity plní úlohu vyjasnenia danej problémovej situácie, a až následne by sa na vysvetlenie tejto situácie mali využiť dáta a fakty. Prvá vlna šírenia vírusu sa stala veľkým momentom neistoty, resp. neistôt. Strach z nepoznaného akcentovaný nefunkčnou infodémiou spôsobil dôsledky, ktoré zasiahli každého človeka a spôsobili krátkodobé, alebo aj dlhodobé problémy v jeho sociálnom fungovaní. Ako príklad z obdobia pandémie môžeme uviesť pochybnosti o vierohodnosti údajov o počte nakazených, či úmrtí na ochorenie COVID-19 vo verejnom i mediálnom diskurze⁸ a s tým súvisiacu potrebu vedeckej reflexie tohto problému, ktorú napr. vo vzťahu k etike sociálnej práce ponúkla Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW) a skupina pre výskum etiky v sociálnej práci vo forme výzvy pre sociálnych pracovníkov a študentov sociálnej práce na účasť na výskume zameranom na etické výzvy, ktorým čelia sociálni pracovníci po celom svete počas pandémie COVID-19⁹. Podľa Gebhardovej (Gebhard a kol., 2020) je špecifická a významná úloha žien v tejto oblasti. Približne 70% zdravotných a sociálnych pracovníkov na celom svete sú ženy, a to vrátane sociálnych a zdravotníckych pracovníkov v tzv. prvej línii.

Jedným z výsledkov nedôsledného a neefektívneho riešenia sociálnych problémov sú vlny rozhorčenia, ktoré v spoločnosti prepukajú v prípade eskalácie niektorých problémov, počas pandémie napr. dopadov dočasného zastavenia ekonomiky a jeho

⁵ <https://www.mpsvr.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/seniori/>

⁶ <https://www.rodinka.sk/zena/rozhovor-s-osobnostou/hladovali-by-aj-bez-koronavirusu-hovori-zamestnanec-z-neziskovky-ktory-pracuje-s-romskymi-detmi/>

⁷ <https://www.amnesty.sk/zastavme-stigmatizaciu-romov-a-romok-pocas-pandemie-covid-19/>

⁸ <https://www.webnoviny.sk/vzdravotnictve/statistiky-z-wu-chanu-boli-od-zaciatku-nespravne-cina-nahle-dvihla-pocty-obeti-koronavirusu/>

⁹ <https://www.ifsw.org/ifsw-forms-partnership-to-research-the-ethical-challenges-facing-social-workers-during-covid-19/>

vplyvu na zamestnanosť a kvalitu života obyvateľov¹⁰. Nejde však len o ekonomický rozmer kvality života, ale aj o kvalitu medziľudského spolužitia. Neustále zdôrazňovanie nebezpečenstva ochorenia COVID-19 pre seniorov má veľký vplyv aj na medzigeneračnú dynamiku. Mladší príbuzní seniorov stoja v dilematickej situácii: chceli by im byť priamou osobnou oporou, ale nákazlivá forma tohto ochorenia im to do veľkej miery zamedzuje. To spôsobuje u nich, ako aj u iných ľudí v dilematickej situácii, negatívne reakcie. Podľa výsledkov výskumu zameraného na tematickú analýzu názorov, skúseností a problémov verejnosti v súvislosti s pandémiou COVID-19 pomocou údajov zo sociálnych médií (In: Oyebo et.al., 2020) sa celkovo objavilo 34 negatívnych tém, z toho 15 problémov týkajúcich sa zdravia, psychosociálnych problémov a sociálnych problémov súvisiacich s pandémiou COVID-19 z pohľadu verejnosti. Ide napríklad o témy ako zvýšená úmrtnosť, zdravotné problémy, problémy so zdravotnými systémami, frustrácie z narušenia života, panické nakupovanie a prejav strachu. Medzi zistené sociálne problémy patrí napríklad obťažovanie, domáce násilie a nesprávny spoločenský prístup. Z výsledkov tohto výskumu vyplynuli aj niektoré pozitívne témy ako napríklad povedomie verejnosti, povzbudenie, vďačnosť, čistejšie prostredie, online učenie, charita, duchovná podpora a inovatívny výskum. Vplyv uvedených sociálnych problémov spojených s pandémiou na verejnosť vyvoláva u nej rozhorčené reakcie. Nestálosť, nestabilita, či až prchavosť týchto vln rozhorčenia je nevhodná z hľadiska funkčnosti verejného diskurzu. Ako premostenie medzi prchavými vlnami rozhorčenia a kvalitnou vedeckou diskusiou by sme v súlade s Rheingoldom (2003) navrhovali využiť tzv. smart mobs, čiže využitie moderných informačno-komunikačných technológií pri koordinácii aktivít rozhorčených mas, a tým ich participácii nielen na verejnej diskusii, ale aj prijímaní, realizácii a kontrole riešení sociálnych problémov. Paradox tejto pandémie spočíva podľa Krasteva (2020, s. 94) aj v tom, že počas nej došlo, prinajmenšom v Európe, k dočasnému odstaveniu demokracie: mnohé krajiny vyhlásili núdzový alebo výnimočný stav. Zároveň tým však znížili túžbu obyvateľov po autoritárskejšej forme vládnutia.

4 ZÁVER

V našom výskume sme sa na základe kritickej diskurzívnej analýzy sociálnej reality zamerali na tie jej charakteristiky, ktoré súvisia s aplikáciou sociálnej práce orientovanej na životný svet do riešenia sociálnych problémov na príklade prvej fázy pandémie SARS-COV-2 v Slovenskej republike. V Závere nášho príspevku sa budeme venovať zodpovedaniu stanovenej výskumnej otázky, formulácii odporúčaní pre výskum a prax sociálnej práce súvisiace s riešením sociálnych problémov a návrhu spoločenských zmien, ktoré zohľadňujú skúsenosti počas koronakrízy v zmysle nou vyvolanej renesancie sociálnej práce orientovanej na životný svet.

Zodpovedanie stanovenej výskumnej otázky: *Aký je teoretický rámec sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov spojených so šírením nového koronavírusu?*

¹⁰ <https://www.topky.sk/cl/10/1896109/KORONAVIRUS-Po-nekonecnom-rade-pred-Danovym-uradom-dalsie-pekle--VIDEO-Ludom-dosla-trpezlivost->

Základné komponenty teoretického rámca sociálnej práce orientovanej na životný svet pri riešení sociálnych problémov počas pandémie SARS-CoV-2 na základe výsledkov nášho výskumu tvoria:

- teoreticko-empirická reflexia všedného života klienta sociálnej práce v sociálne problémovej situácii a materiálnej a nemateriálnej zložky prostredia klientov, ktoré pri riešení legislatívne relevantných sociálnych problémov zahŕňajú aj sociálneho pracovníka a jeho profesionalitu
- akcentovanie socioekonomických súvislostí vzniku, existencie a zániku sociálnych problémov a vplyvu materiálnej deprivácie sociálnych klientov spojený s prekarizáciou, napr. pri posudzovaní životnej situácie klientov
- dodržiavanie princípu aktivizácie prirodzených sociálnych sietí človeka v sociálne problémovej situácii a ľudskej dôstojnosti každého človeka, ktorý je, alebo sa dostáva do profesionálnej starostlivosti sociálneho pracovníka
- potreba vedeckej reflexie neistoty, nestability a nebezpečenstva ako súčasti všedného života (nielen) klientov sociálnej práce.

Environmentálne intervencie v prirodzenom sociálnom prostredí zahŕňajú predovšetkým také postupy, v ktorých primárnym zdrojom pomoci je konkrétne sociálne prostredie. Zmeny, ktorými sociálne prostredie človeka, či až celá ľudská spoločnosť v súčasnosti prechádza zasahujú aj do konštrukcie profesionálnej roly sociálneho pracovníka, pretože sociálni pracovníci na celom svete sa počas pandémie stretávajú s mnohými eticky ťažkými situáciami, keďže pracujú v rizikových, obmedzujúcich a stresujúcich podmienkach. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky vypracovalo Pandemický plán (2020), v ktorom, okrem iného identifikovalo rizikové skupiny pracujúce v pôsobnosti tohto rezortu. V oblasti sociálnych služieb ide o sestry, zdravotníckych asistentov, fyzioterapeutov, sociálnych pracovníkov, asistentov sociálnej práce, inštruktorov sociálnej rehabilitácie, inštruktorov rozvoja pracovných zručností, špeciálnych pedagógov, liečebných pedagógov, sociálnych pedagógov, opatrovateľov detí, psychológov, terénnych sociálnych pracovníkov, ďalších pracovníkov pracujúcich v priamom kontakte s pracovníkmi v sociálnych službách, pracovníkov odboru hodnotenia kvality sociálnych služieb a akreditácií a pracovníkov odboru dohľadu nad poskytovaním sociálnych služieb. V oblasti sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ide o sestry, sociálnych pracovníkov, asistentov sociálnej práce špeciálnych pedagógov, liečebných pedagógov, sociálnych pedagógov, psychológov, náhradných rodičov, vychovávateľov a ďalších pracovníkov pracujúcich v priamom kontakte s deťmi a rodinou.

Pod vplyvom neustáleho plnenia stanovených požiadaviek a povinností sa náš život zbavuje naratívneho obsahu, a tým aj časti svojej hodnoty. Je preto žiadúce aby sa študenti sociálnej práce a iných pomáhajúcich profesií už v rámci svojej pregraduálnej prípravy venovali naratívnej zložke identifikácie sociálnych problémov, na čo situácia okolo šírenia SARS-COV-2 ponúka množstvo využiteľných podkladov. Využiteľnými v tomto smere sú rôzne inovatívne formy vysokoškolského vzdelávania, akými sú napr. živé knižnice, rozprávanie príbehov, rozvoj kritického myslenia, či service learning. V nastávajúcej dobe po pandémie by sa práve podpora sociálnej kohézie mala stať bazálnou súčasťou vysokoškolskej prípravy budúcich pomáhajúcich profesionálov na riešenie

sociálnych problémov prostredníctvom ekosociálnych prístupov. Príkladom takejto aktivity študentov sociálnej práce na Katedre sociálnej práce PF UMB v Banskej Bystrici je dobrovoľnícky program „Uši k duši“ (2020), ktorý vznikol práve počas prvej vlny pandémie nového koronavírusu a jeho cieľom bolo prekonať pocit sociálnej izolácie, udržiavať sociálne kontakty s inými ľuďmi a zdieľať svoje pocity predovšetkým u seniorov, ale aj iných cieľových skupín sociálnej práce.

Kritická diskurzívna analýza ako aj samotná kritická teória zahrňujú nielen analýzu danej sociálnej reality, čiže kritiku daných spoločenských nedostatkov, ale aj vnímanie historickej premenlivosti v podobe istej aproximácie vo význame použiteľného znázornenia stavu spoločnosti v danej oblasti na základe využitia výsledkov realizovanej CDA. V závere nášho príspevku sa preto pokúsime navrhnúť spoločenské zmeny, ktoré zohľadňujú skúsenosti počas koronakrízy v zmysle aplikácie sociálnej práce orientovanej na životný svet vo vzťahu k riešeniu sociálnych problémov:

- Optimalizácia prepojenia zdravotnej a sociálnej starostlivosti počas pandémie (napr. synergická koordinácia zdravotníckych a sociálnych pracovníkov pri testovaní klientov a zamestnancov zariadení sociálnych služieb, alebo príslušníkov marginalizovaných komunít, či efektívna súvzťažnosť rezortov zdravotníctva a práce, sociálnych vecí a rodiny pri podpore verejnej prijateľnosti a presadzovaní opatrení zameraných na ochranu verejného zdravia).
- Funkčná participácia sociálnych pracovníkov v ohniskách pandémie (napr. komunitná sociálna práca v karantenizovaných rómskych osadách, permanentné pracovné nasadenie zamestnancov zariadení sociálnych služieb, v ktorých bola zistená nákaza SARS-COV-2, či zapojenie profesijnej organizácie – Slovenskej komory sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce do prijímania a implementácie opatrení týkajúcich sa dotknutých cieľových skupín sociálnej práce).
- Premena pasívnej (administratívnej) na aktívnu (koordinačnú) rolu verejnej správy pri riešení sociálnych problémov (napr. permanentná optimalizácia ľudských, finančných a materiálnych zdrojov riešenia dôsledkov pandémie v rýchlo sa meniacom prostredí). Toto odporúčanie navrhujeme na základe našich zistení týkajúcich sa problémov s poskytovaním sociálnej pomoci občanom poškodených opatreniami prijatými počas núdzového stavu, s povinnou štátnou karanténou občanov SR repatriovaných do svojej vlasti, či s viacerými problémami cezhraničných pracovníkov a ich rodinných príslušníkov.
- Reprofilácia sociálnej práce ako profesie, študijného odboru i vedy po pandémii (napr. v podobe identifikácie, reflexie a riešení etických dilem vzniknutých počas pandémie, poukazovania na pozitívny vplyv ekonomicky obmedzujúcich opatrení prijatých počas koronakrízy na životné prostredie, či reflexie významu sociálnej kohézie pri riešení sociálnych problémov).

Cieľom sociálnej práce orientovanej na životný svet (spracované podľa Thierscha, 2005) v období pandémie by malo byť pomôcť klientom vyrovnať sa s ich každodenným životom tým, že im pomôže vybudovať si vlastný koncept bezpečného života, čiže života zvládnuteľného nimi samými, v ktorom nedominujú vážne riziká a ohrozenia.

POUŽITÉ ZDROJE

- AMMAR, A. et.al. 2020. COVID-19 Home Confinement Negatively Impacts Social Participation and Life Satisfaction: A Worldwide Multicenter Study. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*, Vol. 17, No.8, 2020, 17p. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph17176237>
- CEVIK, M. – BAMFORD, C. – HO, A. 2020. COVID-19 pandemic - a focused review for clinicians. In: *Clinical Microbiology and Infection*, Vol. 26, No.7, 2011, pp. 842-847. DOI: 10.1016/j.cmi.2020.04.023
- FOLGHERAITER, F. – RAINERI, M.L. 2017. The principles and key ideas of Relational Social Work. In: *Relational Social Work*. Vol. 1, No. 1, 2017, pp. 12-18. doi: 10.14605/RSW111602
- GEPHARD, C. et.al. 2020. *Impact of sex and gender on COVID-19 outcomes in Europe*. IN: GEBHARD ET AL. *Biology of Sex Differences*, 2020, DOI: <https://doi.org/10.1186/s13293-020-00304-9>, 13p.
- GUMPERZ, J.J. 2009. *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, 225p. ISBN 9780511611834
- GUSTAFSON, K.S. 2011. *Cheating Welfare: Public Assistance and the Criminalization of Poverty*. New York: NYU Press, 2011, 238p. ISBN 9780814732311.
- HABERMAS, J. 2013. *K ustanovení Evropy*. Praha: Filosofia, 2013, 278s. ISBN 978-80-7007-391-9
- Koronavírus a Slovensko. www.korona.gov.sk
- KRASTEV, I. 2020. Európa a pandémie. Ako nás zmení koronavírus? Žilina: Absynt, 2020, 102s. ISBN 978-80-8203-183-9
- LEVICKÁ, J. a kol. 2012. *Ekosociálne prístupy v sociálnej práci*. Trnava: Vydavateľstvo OLIVA, 2012, 237s. ISBN 978-80-89332-14-4.
- New Partnership to Research Social Work Ethical Dilemmas during COVID-19. Dostupné na: <https://www.ifsw.org/ifsw-forms-partnership-to-research-the-ethical-challenges-facing-social-workers-during-covid-19/>, 23.4.2020, 12:24
- OYEBODE, O. et.al. 2020. Health, Psychosocial, and Social issues emanating from COVID-19 pandemic based on Social Media Comments using Natural Language Processing. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/343145946_Health_Psychosocial_and_Social_issues_emanating_from_COVID-19_pandemic_based_on_Social_Media_Comments_using_Natural_Language_Processing_Preprint, 30.7.2020, 9:47
- Pandemický plán Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny pre prípad pandémie. Bratislava: MPSVaR SR, 2020. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/koronavirus-pracovna-socialna-oblast/>, 5.10.2020, 16:19
- Rheingold, H. 2003. *Smart Mobs: The Next Social Revolution*. New York: Basic Books, 2003, 288p. ISBN 978-0738208619.
- THIERSCH, H. 1992. *Lebensweltorientierte soziale arbeit. Aufgaben der praxis im sozialen wandel*. München: Juventa, 1992, 252p. ISBN 978-3-7799-1298-9
- THIERSCH, H. 2005. *Lebensweltorientierte soziale arbeit. Aufgaben der praxis im sozialen wandel*. 6.Aufl. München: Juventa, 2005, 276p. ISBN 978-3-7799-1002-2
- THIERSCH, H. 2015. *Soziale Arbeit und Lebensweltorientierung*. Weinheim: Beltz Juventa, 2015, 426p. ISBN 978-3779932635.

Revue sociálnych služieb, ročník 1, číslo 1, rok 2021

Vydavateľ: Fakulta sociálnych vied, UCM v Trnave, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava

<https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/index>

DOI: <https://doi.org/10.34135/rss.210107>

Uši k duši – telefonická linka pre osamelých ľudí. Banská Bystrica: PF UMB, 2020. Dostupné na: <https://www.pdf.umb.sk/katedry/katedra-socialnej-prace/usi-k-dusi-dobrovolnicky-program.html>, 17.10.2020, 15:17

KONTAKT:

prof. PaedDr. Peter Jusko, PhD,

Katedra sociálnej práce, PF UMB, Banská Bystrica

peter.jusko@umb.sk